

КОНЦЕПУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРЕДМЕТА «ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА І ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ» ЯК БАЗОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ В ЦИКЛІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

*Деркач Ірина, магістр педагогіки,
викладач гімназії ім. Т. Шевченка, Кишинів*

CZU: 008:37.016(477)=161.2

Abstract

În articol este studiat rolul obiectului „Istoria, cultura și tradițiile poporului ucrainean” în conservarea conștiinței naționale a etnicilor ucraineni, purtători ai codului genetic al propriei națiuni, al patrimoniului spiritual și cultural unic al acesteia, pentru a preveni pericolul de a fi considerați orfani în societatea polietnică a Republicii Moldova, pentru care este necesar de a fi utilizat material factologic interesant, completarea cu acesta a curriculumului din a. 2018. De asemenea, autorul ajunge la concluzia despre necesitatea formulării curriculumului pentru clasele gimnaziale.

Cuvinte-cheie: obiectul „Istoria, cultura și tradițiile poporului ucrainean”, curriculum din a. 2018, modernizarea învățământului, ucraineni vestiți din Republica Moldova, curriculum pentru clase gimnaziale.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розуміння важливості вивчення представниками українського етносу Республіки Молдова, окрім рідної мови і літератури, дисципліни «Історія, культура і традиції українського народу» як стрижневого предмета, який забезпечує етнокультурні потреби українців, другого за кількістю етносів Республіки.

Дисципліна «Історія, культура і традиції українського народу» має статус обов'язкової для навчальних закладів, де викладається українська мова і література. Кількість годин на навчальний рік – 33.

Чинний курикулум дисципліни «Історія, культура і традиції українського народу» (1-4 класи) розроблено на основі модифікованого курикулуму 2010 р. і видано Міністерством освіти, культури і досліджень Республіки Молдова у 2018 р. Він належить до четвертого покоління даного типу документів, а також до другого покоління курикулумів, заснованих на компетенціях [3].

З огляду на нові виклики, з якими зіткнулося людство в умовах переходу до нової форми сучасного суспільства – інформаційного суспільства, модернізація освіти покликана створити нову універсальну освітню систему, спроможну швидко реагувати як на прогресивні, так і небезпечні процеси сучасності.

«Глобалізація соціальних зв'язків виводить людей за межі певної культурної області, навчає їх стандартам інших культур, сприяє зміні самобутності. Комбінація сучасних телекомунікаційних технологій та гуманітарних наук дає змогу маніпулювати способом пізнання, формування соціальних цінностей та впливу на громадську свідомість у всьому світі. Ця зміна несе ризик для кожного, хто цінує свою власну культурну традицію» [8]. На нашу думку, саме навчальний курс «Історія, культура і традиції українського народу» забезпечує знання, уміння, навички і ставлення, які дозволяють юним представникам етносу ідентифікувати себе як українця, носія генетичного коду своєї нації, її унікальної духовної та культурної спадщини, уникнути загрози вважатися безбатченком у поліетнічному суспільстві Республіки Молдова.

Спираючись на дослідження В. Кожухаря, доктора історії, конференціарадослідника Центру етнології Інституту культурної спадщини Академії наук Молдови, який називає першим етапом формування і розвитку етнічної спільноти українців

Молдови давній (до формування Молдовської держави) [4, с. 19] і на той історичний факт, що слов'яни Пруто-Дністровського регіону разом із волохами, які в якості компактною етнічною групою з'явилися у середині XIV століття, а також із русинами Семиградської Русі (Трансильванії) створили Молдовське князівство, можемо стверджувати про більше, ніж 600-річні культурні, духовні та наукові зв'язки українців та молдован.

Галущенко О., доктор історії, провідний науковий співробітник відділу “Міжетнічних досліджень” Центру етнології Інституту культурної спадщини Академії наук Молдови, в одному із своїх досліджень подає цікаві дані звіту Молдовського обкому КП(б) України на XI обласній партійній конференції (травень 1938) з питань про національно-культурне будівництво: „Молдавська республіка має у складі 496 шкіл:

молдавських – 143	в них учнів	28652
німецьких – 17	- ” -	2261
болгарських – 4	- ” -	1162
польських – 1	- ” -	91
російських – 36	- ” -	9592
єврейських – 14	- ” -	2579
українських – 281	- ” -	57084”

Науковець доходить висновку, що історичний досвід держави може бути ефективно використаним у наш час. Ми погоджуємося також із думкою дослідника про необхідність “наукових досліджень, які адекватно віддзеркалюють хід історичного процесу. Тоді і з’явиться реальна можливість використання вітчизняного досвіду для збалансованого розвитку міжнародних відношень у Республіці Молдова” [1, с. 146].

Вітчизняний історичний досвід підтверджує, що українці Молдови є свідомими її громадянами. Вони разом із представниками титульної нації працюють для кращого майбутнього Батьківщини. Українська громадськість Молдови пишається тим фактом, що у складі Першого Парламенту (на той час Верховної Ради Молдавської РСР), який 1991 року затвердив Декларацію про незалежність Республіки Молдова, були й активісти українського руху – депутати М. Олійник і С. Мислицька. За особливі заслуги перед Батьківщиною їх було нагороджено вищою державною нагородою – Орденом Республіки. Вони, як і свідомі їх споборники, дали поштовх процесу відродження рідної мови і культури етнічних українців Молдови. Конкретно цей та інші помітні факти заслуговують на те, щоб бути представленими в курсі «Історія, культура і традиції українського народу». Матеріал міг би бути розглянутим у модулях „Республіка Молдова – наша держава” або „Я пишаюсь, Молдово, тобою” як складова концентру „Я і моя держава”. Він, у поєднанні з іншим матеріалом, міг би стати серйозним підґрунтям для формування національної гідності учнів як громадян Республіки Молдова. На жаль, курикуломом предмету «Історія, культура і традиції українського народу» 2018 р. майже не передбачено ознайомлення з досягненнями видатних патріотів-українців Молдови, включаючи й сучасних. Лише у 4 класі одну годину відведено на тему “Українці в Республіці Молдова”. Водночас на вивчення матеріалів про Конституцію Республіки Молдова, державні символи, про Республіку Молдова як незалежну державу в 4 класі відведено 4 години, хоча вони дублюють матеріали інших дисциплін. З нашого погляду, це є однією із слабких сторін курикулуму. Адже розповіді про непересічних українців, які вписали славні сторінки в історію розвитку молдовського суспільства, є для молоді

підтвердженням реальної можливості реалізувати себе у рідній країні, додатковою мотивацією для опанування державної мови.

Серед легендарних постатей, які заклали основи для культурно-релігійної співпраці двох народів - православний старець, аскет, святий Паїсій Величковський та Київський митрополит Петро Могила. «Зростання авторитету східнослов'янської культури в Дунайських князівствах спонукало появу перших писемних пам'яток молдавською мовою... Підтримкою Київського митрополита Петра Могили (молдованина за походженням) за взірцем Києво-Могилянської Академії в Яссах була відкрита Слов'яно-греко-латинська академія... Завдяки підтримці Петра Могили було організовано першу молдавську друкарню...» [6, с. 109]. Ім'я Петра Могили присвоєно одному з муніципальних столичних ліцеїв. Преподобний старець Паїсій Величковський останній період життя провів у Нямецькому монастирі. Головною заслугою богослова стало укладання монастирського уставу, затвердженого керівництвом Молдовської церкви, за яким живуть монастирі й сьогодні. Ім'я видатного релігійного діяча і філософа вкарбовано в історію Ново-Нямецького монастиря, заснованого на території сучасної Молдови 1859 року послідовниками старця Паїсія. Ім'я святого з гордістю носить дитяча недільна школа Товариства української культури в Республіці Молдова.

Взірцем вірного служіння народам Молдови і України можна вважати Костянтина Поповича, академіка Академії наук Молдови, почесного академіка Вищої школи України, засновника і директора академічного Інституту національних меншин, автора понад 500 публікацій, письменника, педагога, громадського діяча. Деякі з творів письменника вивчаються за шкільною програмою. Іменем Костянтина Поповича названо теоретичний ліцей с. Нихорень Ришканського району.

Не можна обминути увагою значних досягнень співробітників сектору «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Академії наук Молдови. У складі багатьох експедицій дослідники відвідали місця компактного помешкання українців, де зібрали унікальний матеріал для досліджень. На особливу пошану заслуговує робота доктора історії, конференціара-дослідника Віктора Кожухаря і доктора педагогіки, старшого наукового співробітника Катерини Кожухар, автора першого покоління курикулумів і підручників з української мови і літератури та історії, культури і традицій українського народу, редакторів і ведучих радіожурналу «Renaştere-Відродження» Громадської компанії «Телерадіо-Молдова». «В Україні високо цінують внесок науковців сектору «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Академії наук Молдови у розвиток українознавства та його збереження як окремого напрямку наукових досліджень на теренах Молдови...» [2, с. 17].

Плеяду вчителів-україністів для навчальних закладів Молдови виховали у Бельцькому державному університеті ім. Алеку Руссо педагоги-корифеї: Валерій Воробченко, доктор філології, конференціар, Марина Туницька, доктор педагогіки, конференціар, Людмила Круглій, доктор педагогіки, старший викладач кафедри української мови й літератури.

Солісти Національного театру опери і балету ім. Марії Біешу Народні артисти Республіки Молдова Іван Кваснюк і Лілія Шоломей, українці за походженням, підтверджують високий професійний рівень театрального мистецтва Молдови на престижних світових сценах.

Культурним осередком, який протягом 29-ти років збирає шанувальників українського слова, є українська бібліотека ім. Лесі Українки, філія муніципальної бібліотеки ім. П. Хаждеу

При Бюро міжетнічних відносин Республіки Молдова акредитовано 10 українських громадських етнокультурних організацій. Саме лідери найпершого з них (Товариства української культури в Республіці Молдова) домоглися 1989 р. прийняття Закону про функціонування мов на території Республіки Молдова. Етнокультурні громадські організації стали ініціаторами відкриття шкіл із вивченням рідної мови, дитячих садочків, бібліотек, сприяли створенню аматорських творчих колективів.

Громадська компанія «Телерадіо-Молдова» транслює на всю територію республіки, крім радіожурналу «Renaştere-Відродження», про який згадувалося раніше, телевізійну програму «Світанок». Ці передачі можна назвати рупором голосу українців Молдови, адже такими вони, дійсно, і є.

Вважаємо, що основну інформацію про осередки, які забезпечують реалізацію прав українців Республіки Молдова, можна подати у вигляді довідкового матеріалу в підручниках. Це, на нашу думку, полегшить роботу вчителів щодо пошуку матеріалів для уроків. Думаємо, що укладачам підручників варто представити і добірку відомостей про видатних людей Молдови – етнічних українців. Крім того, не можна не скористатися можливістю живого спілкування з людьми, які стоять за кермом українського прогресивного руху в Молдові. Вони відкриті для співпраці, а головне – представляють інтереси українців Республіки в усіх галузях діяльності суспільства.

З нашого погляду, варто поширити тематику позакласних виховних заходів, які, зазвичай, присвячено традиціям українського народу. З огляду на досвід роботи, хочемо зазначити, що заходи, в основу яких покладено міжпредметні зв'язки, евристичний метод, знайомство і встановлення людських стосунків із відомими людьми, викликають у дітей не менше захоплення і впливають на формування ключових і специфічних компетенцій. Так сталося з учасниками республіканського конкурсу читців «Славимо тебе, Тарасе!», яким пощастило познайомитися з академіком Костянтином Поповичем. Вплив людини енциклопедичних знань, авторитетного науковця, відомого емінескознавця, патріарха духовності, як називають академіка сучасники, не можна не відчутти навіть нам, вчителям. Неабиякі емоції виникли в учасників заходу, присвяченого Міжнародному дню науки за мир і розвиток, проведеного спільно з науковцями сектору «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Академії наук Молдови. Відвідування музею Академії, зустріч із співробітниками інших секторів, огляд унікальних експозицій і об'єктів, які ще знаходяться в роботі, можливість долучитися до унікальних пам'яток, безумовно, стали визначальними у процесі формування ціннісних понять учнів.

Принципово важливим є вироблення на основі набутих знань, умінь і навичок особистого ставлення учнів до української культури як до рідної, бажання її зберігати і розвивати. Засобами збереження та передачі інформації про національну культуру виступають національні концепти. Серед особливих для української культури концептів сучасні дослідники називають концепти «воля», «доля», «птах», «серце», «сім'я», «земля», «пісня» [7]. До них відносять і концепти «дума», «думка». Концептосферу українського народу формують такі поняття як: Бог, Україна, Дніпро, село, сад, хата, козак, чумак, могила, Дунай, простір, пісня, душа тощо.

Стає очевидним, що для українця, в якому куточкові світу він не мешкав би, поняття «Україна» є набагато ширшим і вагомим, ніж «сусідка» («Наша сусідка Україна»), як названо прабадьківщину українського народу у другому модулі концентру «Я і моя держава» в 4-му класі курсу ІКТУН. Чим аргументовано подібне рішення укладачів курикулуму? Можливо, варто змінити визначення модуля, яке крає серце, переконані, не тільки нам? Сприймається як некоректна і форма визначення мети предмета, а саме: виховання українця як свідомого громадянина Республіки Молдова [3, с. 79], хоча йдеться про етнічну спільноту. Для порівняння: у модернізованому курикулумі 2010 р. формулювання мети предмета визначалося як виховання українців як громадян Республіки Молдова

Однією з проблем шкільної реформи, на наш погляд, є обмеження роботи фахівців часовими рамками, що не дозволяє прискіпливо проаналізувати матеріал, а разом із тим і продукт роботи. Можемо стверджувати про це на підставі розгляду курикулуму «Історія, культура і традиції українського народу» 2018р., за яким ми тепер працюємо. При тому, що на навчальний рік для вивчення предмета відведено 33 години, у курикулумі визначено по 34 теми у 1-ому і 2-ому класах. У курикулумі для 4-го класу переплутано розподіл за темами та годинами.

Розподіл за темами та годинами

1 клас	
Щаслива дитина у дружній сім'ї	
Ми – українці Республіки Молдова	3
Будьмо знайомі	3
Я і моя сім'я	7
Зимові свята в нашому домі	4
Я навчаюсь у родині	6
Прилинь, весно	4
Моя родина велика	3
Свята, що нас об'єднують	3

8. Свята, що нас об'єднують	
<ul style="list-style-type: none"> • Свято нашої азбуки. • 1 червня – Міжнародний день захисту дітей. • Дитячі розваги влітку. • Чого ми навчилися за рік. 	
2 клас	
Традиції нашої родини	
Республіка Молдова – наша материнська земля	3
Мій рід	4
Такі дорогі родові наші звичаї	5
Зимові свята єднають родину	5
З давніх - давен	8
Весняні свята збирають родину	5
І влітку збереться родина	3

6. Весняні свята збирають родину	
<ul style="list-style-type: none"> • А вже весна, а вже красна! • Посадіть калину коло тину. • Похилилась вербонька. Вербна неділя. • Велике свято Пасха. • Покотилась писанка по траві. • Зелені свята. 	

4 клас	
Дві держави, дві сестри	
Республіка Молдова – наша держава	6
Наша сусідка-Україна	6
Те, що нас об'єднує	5
З глибини віків	7
Праця, що у творчість перейшла	5
Я пишаюсь, Молдово, тобою	4

5. Праця, що у творчість перейшла	
<ul style="list-style-type: none"> • В умілих дідових руках оживає дерево. Художня обробка дерева. • Гончарство. • Лозоплетіння. • Верстат стояв у кожному домі. • Вишиваючи, співаємо. • Хто гарно розповідає, той пошану має. 	

Предмет «Історія, культура і традиції українського народу» покликаний сформулювати у молодого покоління визначені курикулумами компетенції на загальнолюдських, етнічних і державних ціннісних засадах, а також виховати високу етнічну та громадянську свідомість у молодого покоління. Можливості дисципліни необмежені, оскільки вона є інтегрованим курсом, а її зміст ґрунтується на знанні рідної та державної мови, літератури, історії, включає елементи етнографії, фольклору, музики, образотворчого мистецтва, географії тощо.

Очевидно, що знання, набуті дітьми в початкових класах, необхідно поглибити і поширити відповідно до вікових особливостей учнів. Предмет «Історія, культура і традиції українського народу» у програмі гімназійних класів спроможний забезпечити учням адекватне сприйняття та всебічне розуміння пам'яток духовної культури свого народу, його ментальності.

А тому в контексті модернізації освіти виникає гостра необхідність розробки курикулуму предмета «Історія, культура і традиції українського народу» і підручників для гімназійної ланки.

Зауважимо, що цією проблемою протягом багатьох років опікуються авторитетні спеціалісти: доктор педагогіки К. Кожухар і доктор історії В. Кожухар. Ними створено

цінний конкурентоспроможний продукт, який міг би заповнити вільний простір у цій галузі [5].

Вважаємо, що процес модернізації освіти повинен вирішити проблеми соціально-гуманітарних наук на користь учнів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. ГАЛУЩЕНКО, О. Оптимизация межэтнических отношений в Республике Молдова: изучение исторического опыта Молдавской АССР. В: *Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича*. Том III. Ред.: К. С. КОЖУХАР; В. Г. КОЖУХАР. Кишинів: Stratum Plus, 2017. (S.C. „Elan Poligraf Centrală ” SRL), с. 141-149.
2. ГНАТИШИН, І. Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Молдова. До читачів. В: *Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича*. Том III. Ред.: К. С. КОЖУХАР; В. Г. КОЖУХАР. Кишинів: Stratum Plus, 2017. (S.C. „Elan Poligraf Centrală” SRL), с. 17-19.
3. ИГНАТЕНКО, Д.; КОЖУХАРЬ, К.; КУРЛЯНЦЕВА, О. [и др.] *Українська мова і література. Історія, культура і традиції українського народу: Начальное образование: Национальный курскулум \ М-во образования, культуры и исследований Респ. Молдова. Ch.: Luceum, 2018 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”)*.
4. КОЖУХАР, В. Г. Українці Молдови: сторінки історії. В: *Українці Молдови. Історія і сучасність*. Кожухар В. Г., Кожухар К. С. та ін. Кишинів, 2008, с. 19 – 44.
5. КОЖУХАРЬ, В. Г.; КОЖУХАРЬ, Е. С. Роль предмета «История, культура и традиции украинского народа» в формировании этнической и гражданской идентичности школьников. В: *Языковое образование студентов-нефилологов: Теория и практика. Материалы международной научно-практической конференции*. Тирасполь: Издательство Тираспольского университета, 2013, с.171-178.
6. ПОПОВИЧ, К. Ф. Молдовські та українські реалії і їх віддзеркалення в художніх образах. В: *Українці Молдови. Історія і сучасність*. КОЖУХАР В. Г.; КОЖУХАР К. С. та ін. Кишинів, 2008, с. 109-115.
7. ГОЛОВЕНКО К., КАЗИМІР І., ЯКОВЛЄВА В. Культурний концепт як одиниця комплексного вивчення мови, свідомості і культури. Chişinău, 2014. https://www.google.md/search?q=К.+Головенко,+І.+Казимір,+В.+Яковлєва+концепти&ie=utf-8&oe=utf-8&rls=org.mozilla:ru:official&client=firefox-a&channel=fflb&gws_ (відвідала: 10. 02. 2014).
8. СВИРИДОВА Г. Д. Вплив інформаційної глобалізації на сучасні міжнародні відносини. http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2018/09/sotsial_no_gumanitarni_nauki_ta_suchasni_vikliki_2018_chasti.pdf (відвідала: 21. 04. 2020).